

Pavel Vilhan, Józef Kulisz SJ, Vlastimil Dufka SJ

Biblia je významným nástrojom dialógu

Editor Jozef Kyselica SJ

Pavel Vilhan, Józef Kulisz SJ, Vlastimil Dufka SJ

Biblia je významným nástrojom dialógu

Editor Jozef Kyselica SJ

**Dobrá kniha
Trnava 2019**

© Trnavská univerzita v Trnave, Teologická fakulta, 2019

© doc. ThDr. Jozef Kyselica SJ, PhD., 2019

© SSDr. Pavel Vilhan, PhD.

© prof. Dr. hab. Józef Kulisz SJ, 2019

© Mgr. Vlastimil Dufka SJ, SL.D, 2019

Trnavská univerzita, Teologická fakulta

Kostolná 1, P. O. Box 173

814 99 Bratislava

tel.: +421 2/52 77 54 10

www.tftu.sk

Recenzenti:

prof. ThDr. Ladislav Csontos SJ, PhD.

ThDr. Ján Ďurica SJ, PhD.

Vychádza ako výstup z projektu:

Vega č. 1/0641/17 |10| *Biblia v interkonfesijnom a kultúrnom kontexte na Slovensku.*

ISBN 978-80-8191-243-6

Obsah

Úvod	5
Kniha Sirachovca v interkonfesionálnom dialógu na Slovensku	7
1. Súčasná situácia čítania Sirachovca – príklad zo Slovenskej ekumenickej Biblie	7
2. Stav výskumu knihy ako takej a rozsah jej štúdia na Slovensku . .	11
3. Použitie v službe Slovu	16
4. Možnosti využitia knihy Sirachovca v dialógu medzi cirkvami pre zlepšenie kultúrnej, náboženskej a spoločenskej situácie na Slovensku	20
Záver	24
Bibliografia	25
Teologia dialogiem objawienia z kulturą epoki	29
Bibliografia	53
Dokumenty Kościoła	53
Literatura	54
Biblické a teologické východiská veľkonočných kantát J. S. Bacha . . .	57
Kantáta <i>Der Himmel lacht! Die Erde jubilieret</i> (BWV 31)	60
Kantáta <i>Efreut euch, ihr Herzen</i> (BWV 66)	70
Bibliografia	79

Biblické a teologické východiská veľkonočných kantát J. S. Bacha

Sväté písmo je neoddeliteľnou súčasťou inšpirácie umeleckých diel mnohých stáročí. Inšpirovali sa ním významní umelci európskej kultúry. Jedným z hudobných velikánov, ktorého diela nesú hlbokú biblickú inšpiráciu, bol nepochybne Johann Sebastian Bach. Jeho kantáty, ktoré sú klenotmi hudobnej kultúry, sa dnes uvádzajú predovšetkým koncertne, ale pôvodne boli určené pre konkrétne nedele a sviatky, kedy zazneli v kontexte evanjelických Božích služieb. Základnými prvkami všetkých slávení bolo prirodzene ohlasovanie a vysvetľovanie Božieho slova. Kantáty boli dôležitou súčasťou týchto slávení, lebo vo forme hudobnej reči nadväzovali na biblické texty určené pre konkrétne Božie služby, dopĺňali výklad biblických úryvkov a úzko súviseli s kázňou.¹

V luteránskej liturgickej praxi sa v období Bachovho života kázeň pri rannej eucharistickej *Hauptgottesdienst* v nedele a vo sviatky sústreďovala na evanjelium dňa a pri odpoľudňajších večerách

¹ Porov. LEAVER, R. A.: „The Liturgical Place and Homiletic Purpose of Bach's Cantatas.“ In: *Worship* 59, 1985, s. 194-202; MARISSSEN, M.: „Historically Informed Rendering of the Librettos from Bach's Church Cantatas.“ In: ZAGER, D. (ed.): *Music and Theology. Essays in Honor of Robin A. Leaver*. Lanham : The Scarecrow Press, 2007; MARISSSEN, M.: *On the Musically Theological in J. S. Bach's Church Cantatas*. In: *Lutheran Quarterly*, Vol. XVI, 2002, s. 48-64.

sa väčší dôraz kládol na epištolu.² Bachove kantáty zneli v Lípsku³ v obidvoch hlavných kostoloch,⁴ v *Thomaskirche* ako aj v *Nikolai-kirche*. Ak niektorá z kantát zaznela napríklad pri ranných Božích službách v *Thomaskirche*, tá istá kantáta sa zopakovala v ten deň pri večerách v *Nikolaikirche*. Kantáta teda úzko súvisela s evanjeliom a epištolou konkrétnej nedele alebo sviatku, pre ktorý bola skomponovaná a hudobne dopĺňala kázeň daného dňa.⁵ Texty Bachových kantát obsahovali zreteľné prepojenia na biblické texty alebo poetickým spôsobom na ne poukazovali.⁶

V predkladanej štúdií sa osobitne zameriame na dve Bachove veľkonočné kantáty: na kantátu *Der Himmel lacht! die Erde jubiliert* (BWV 31) a *Efreut euch, ihr Herzen* (BWV 66). Prvoradým cieľom štúdie bude hlbšie porozumenie vzťahu medzi textom Bachových kantát a biblickými textami, z ktorých kantáty vychádzali. Ako sme už vyššie naznačili, kantáty zneli počas konkrétnych Božích služieb, ku ktorým boli určené úryvky zo Svätého písma. Počas analýzy textov budeme vidieť, akým spôsobom texty kantát súvisia s týmito vybranými biblickými čítaniami a ako ich svojim spôsobom interpretujú alebo vysvetľujú.

² Porov. LEAVER, R. A.: „Editor’s Preface.“ In: MEYER, U.: *Biblical Quotation and Allusion in the Cantata Libretti of Johann Sebastian Bach*. Lanham : The Scarecrow Press, 1997.

³ Porov. STILLER, G.: *Johann Sebastian Bach and Liturgical Life in Leipzig*. St. Louis : Concordia, 1984.

⁴ O vzťahu liturgie a hudby v hlavných kostoloch v Lípsku, pozri: PETZOLDT, M.: „Liturgy and Music in Leipzig’s Main Churches.“ In: *Die Welt der Bach Kantaten*, ed. Christoph Wolff, vol. 3. Metzler/Bärenreiter : Stuttgart-Weimar-Kassel, 1999, s. 68-93; LEAVER, R. A.: „Johann Sebastian Bach and the Lutheran Understanding of Music.“ In: *Lutheran Quarterly*, vol. XVI, 2002, s. 21-47.

⁵ Porov. LEAVER, R. A.: „Liturgical Music as Homily and Hermeneutis.“ In: LEAVER, R. A. – ZIMMERMANN, J. A. (eds.): *Liturgy and Music. Lifetime Learning*. Collegeville : The Liturgical Press, 1998, s. 340-359.

⁶ Súvislosťami medzi biblickými textami a medzi Bachovými kantátami v kontexte adventu sa zaoberal Joan Halmo: HALMO, J.: *Advent Insights in Bach’s Cantatas*. In: *Worship* 64, 1990, s. 510-522.

Vzhľadom na to, že slávenie Veľkej noci je centrálnym slávením všetkých kresťanov, k analýze textov sme zvolili dve kantáty z Veľkonočnej nedele a Veľkonočného pondelka.

Hoci sme sa v tejto štúdií obmedzili len na analýzu textov dvoch kantát, chceli by sme použitím analytickej metódy štúdia poukázať na teologický prístup k Bachovým kantátam. V sekularizovaných spoločnostiach sa k hudobným dielam často pristupuje iba z hľadiska hudobného, muzikologického alebo historického.⁷ Bez teologického prístupu by však porozumenie Bachovho diela bolo oklieštené a neúplné.⁸

Osobnosťou Johanna Sebastiana Bacha za zaoberalo veľké množstvo autorov. Mnohí z nich poukázali na aspekty jeho osobného, umeleckého alebo sekulárneho života. Významný profesor dejín z Yale University, Jaroslav Pelikan, však upozornil na teologický rozmer Bachovho života. Vo svojej knihe *Bach among the theologians*⁹ Pelikan pripomína posolstvo Bachovho diela a jeho porozumenia v teologickom kontexte jeho doby a reformácie. Pelikan poukazuje na hlavné teologické témy, s ktorými Bach pracoval a ku ktorým sa vracal.

Pre štúdium sakrálnych diel, ako aj pre komplexnejšie porozumenie osobnosti Johanna Sebastiana Bacha sa teda vyžaduje aj teologický prístup. Touto štúdiou chceme aspoň nepatrne prispieť k teologickému pochopeniu Bachovho diela, najmä ku kantátam, a tak otvoriť cestu k hlbšiemu porozumeniu hudobného génia, ku ktorému sa s úctou hlásia všetci kresťania, rovnako luteráni ako aj katolíci.

⁷ Porov. ZAVARSKÝ, E.: *Johann Sebastian Bach*. Praha : Supraphon, 1979.

⁸ Teologickému porozumeniu diela Johanna Sebastiana Bacha sa venovali viacerí autori. Spomeniem aspoň analýzu Jánových pašii od Petra Dufku, pozri: DUFKA, P.: *L'arte musicale come espressione e stimolo della fede. La Passione secondo Giovanni di J. S. Bach*. Trnava : Dobrá kniha, 2009.

⁹ PELIKAN, J.: *Bach Among the Theologians*. Philadelphia : Fortress Press, 1986.

Kantáta *Der Himmel lacht! Die Erde jubilieret* (BWV 31)

Kantáta *Der Himmel Lacht! Die Erde jubilieret* (BWV 31) bola určená na Veľkonočnú nedeľu, kedy počas evanjelických Božích služieb boli prednášané nasledovné biblické texty:¹⁰ 1 Kor 5,6-8¹¹ a Mk 16,1-8.¹² Túto kantátu Bach skomponoval, keď mal tridsať rokov. Prvé uvedenie kantáty bolo 21. apríla 1715 vo Weimare. Ďalšie dve prevedenia tejto kantáty sa konali v Lipsku: 9. apríla 1724 a 25. marca 1731. Text kantáty, okrem záverečného chorálu, napísal Salomo Franck, básnik z Weimaru. Text záverečného chorálu, *So fahr ich hin zu Jesu Christ*, napísal Nikolaus Herman.¹³

V nasledujúcej analýze textu najskôr uvedieme samotné znenie pôvodného nemeckého textu a voľný slovenský preklad.¹⁴ Následne za každou časťou kantát uvedieme stručný komentár zameraný na biblické perikopy, ktoré sú východiskom alebo alúziou na danú časť kantát. V texte kantát ako aj v biblických textoch sme kurzívou vy-

¹⁰ Pri biblických citáciách budem používať Slovenský ekumenický preklad biblie: Študijná biblia. Slovenský ekumenický preklad. Porta libri-Slovenská biblická spoločnosť : Banská Bystrica, 2015.

¹¹ 1 Kor 5,6-8: ⁶To, čím sa chváľte, nie je dobré. Neviete azda, že trocha kvasu prekvasí celé cesto? ⁷Vyčistite starý kvas, aby ste boli novým cestom, keďže ste nekvaseným chlebom; veď Kristus, náš veľkonočný Baránok, bol obetovaný. ⁸Slávme teda sviatky nie so starým kvasom ani s kvasom zla a nešľachetnosti, ale s nekvaseným chlebom čistoty a pravdy.

¹² Mk 16,1-8: ¹ Keď sa skončila sobota, Mária Magdaléna, Mária Jakubova a Salomé nakúpili voňavé oleje, aby ho išli pomazať. ² Na úsvite prvého dňa po sobote, hneď po východe slnka prišli k hrobu. ³ Hovorili si medzi sebou: Kto nám odvalí kameň od vchodu do hrobu? ⁴ Keď sa lepšie prizreli, videli, že kameň je už odvalený. Bol totiž veľmi veľký. ⁵ Vošli do hrobu a napravo videli sedieť mládenca oblečeného do bieleho rúcha. Zľakli sa. ⁶ No on im povedal: Neľakajte sa! Hľadáte Ježiša Nazaretského, toho ukrižovaného? Niet ho tu — bol vzkriesený. Hľa, miesto, kde ho položili. ⁷ Ale choďte a povedzte jeho učeníkom, aj Petrovi, že vás predchádza do Galiley. Tam ho uvidíte, ako vám povedal. ⁸ Nato rýchlo vybehli a utekali od hrobu, pretože sa ich zmocnila úžasná hrôza a boli ako bez seba. Ale nikomu nič nepovedali, lebo sa báli.

¹³ Porov. <https://www.bach-cantatas.com/BWV31.htm>

¹⁴ Voľný preklad: Juraj Kováč – Andrej Šuba

značili niektoré slová alebo výrazy, ku ktorým sa viaže analýza alebo komentár.

1. Sonata 2. Chorus Der Himmel lacht! Die Erde jubiliert und was sie trägt in ihrem Schoß; der Schöpfer lebt! Der Höchste <i>triumphiert</i> und ist <i>von Todesbanden los</i> . Der sich <i>das Grab</i> zur Ruh erlesen, der Heiligste <i>kann nicht verwesen</i> .	1. Sonata 2. Zbor Nebo sa smeje! Zem plesá so všetkým, čo ukrýva vo svojom lone. Stvoriteľ žije! Najvyšší <i>triumfuje</i> <i>zbavený okov smrti</i> . Najsvätejší, ktorý si zvolil k odpočinku <i>hrob, nemôže sa premeniť v prach</i> .
---	--

Po úvodnej inštrumentálnej sonáte - v kantáte - zaznie brilantný a jasavý zbor, ktorý evokuje akýsi druh smiechu. Prameňom podmaňujúcej radosti je istota, že Ježiš vstal z mŕtvych, a že zvíťazil nad okovami smrti. K tejto jasavej radosti autor kantáty pozýva celú zem, lebo Kristovo zmŕtvychvstanie sa týka všetkých, ktorí s ním boli v krste pochovaní, ako o tom hovorí sv. Pavol v liste Kolosanom: „Spolu s ním ste boli aj vzkriesení vierou v moc Boha, ktorý ho vzkriesil z mŕtvych... Odzbrojil a verejne odhalil kniežatstvá a mocnosti a cez Krista nad nimi zvíťazil.“ (Kol 2,12.15)

Oznámenie triumfálneho víťazstva Krista nad smrťou a jasavú atmosféru zboru vystrieda pomalšia a meditatívnejšia časť, v ktorej sa spomína hrob, kde však Ježiš spočinul iba krátko, lebo jeho telo nemalo uzrieť porušenie. Táto časť kantáty pripomína prázdny hrob, ku ktorému prišli Mária Magdaléna, Mária Jakubova a Salomé prvý deň po sobote: „Na úsvite prvého dňa po sobote, hneď po východe slnka prišli *k hrobu*.“ (Mk 16,2) Alúziou na text zboru je šestnásty žalm, ktorý predpovedá, že zbožný človek neuzrie porušenie: „...lebo ma *nenecháš v podsveť* a svojmu zbožnému *nedáš uzrieť porušenie*.“ (Ž 16,10)

3. Recitativo (Bass) Erwünschter Tag! Sei, Seele, wieder froh! <i>Das A und O,</i> <i>der erst und auch der letzte,</i> den unsre schwere Schuld in Todeskerker setzte, ist nun gerissen aus der Not! <i>Der Herr war tot,</i> <i>und sieh, er lebet wieder;</i> lebt unser Haupt, so leben auch die Glieder. Der Herr hat in der Hand <i>des Todes und der Hölle Schlüssel!</i> Der sein Gewand blutrot bespritzt in seinem bitterm Leiden, will heute sich mit <i>Schmuck</i> und <i>Ehren</i> kleiden.	3. Recitativ (Bas) Vytúžený deň! Duša, vesel' sa opäť! <i>Alfa a Omega,</i> <i>Prvý a Posledný,</i> ktorého naša ťažká vina posadila do väzenia smrti, je vytrhnutý zo svojho súženia! <i>Pán bol mŕtv,</i> <i>no pohliadni, on znovu žije;</i> ak žije naša hlava, nažive sú i údy. Pán má v ruke <i>klúče od pekla i smrti!</i> Ten, koho šat bol postriekaný krvou v jeho utrpení, sa dnes zdobí šperkami a čnosťou.
--	--

Po zborovej časti kantáty nasleduje recitatív, ktorý je otvorený radostným zvolaním Erwünschter Tag! – Vytúžený deň! Pomenovanie Ježiša, ako *Alfa a Omega, Prvý a Posledný*, je prevzaté z Knihy Zjavenia sv. apoštola Jána. Pán, ktorý zomrel a vstal zmŕtvych, má v rukách všetku moc, aj kľúče od smrti a podsvetia: „On položil na mňa pravicu a povedal: Neboj sa! *Ja som Prvý a Posledný a Živý. Bol som mŕtv a hľa, žijem na veky vekov a mám kľúče od smrti a podsvetia.*“ (Zjv 1,17-18).

Recitatív zdôrazňuje komunitný dosah Pánovho zmŕtvychvstania. Svätý Pavol vo svojich listoch poukazuje na Ježiša, ktorý je hlavou tela, ktorou je Cirkev. Ak Kristus, Hlava, žije, potom žijú aj jednotlivé údy Kristovho tajomného Tela: „On je *hlavou tela*, Cirkvi. On je počiatok, prvorodený z mŕtvych, aby tak mal vo všetkom prvenstvo“ (Kol 1,18); „Vy ste *Kristovo telo a jednotlivo ste údy.*“ (1 Kor 12,27) Prameňom života kresťanskej komunity je bytostné spojenie so svojou Hlavou, Ježišom, ktorý vstal zmŕtvych a je neustále živý.

Obraz šiat, ktoré boli „postriekané krvou“ je alúziou na Zjavenie sv. apoštola Jána: „Oblečený bol do *plášťa zmáčaného krvou* a jeho meno bolo Božie Slovo.“ (Zjv 19,13)

4. Aria (Bass) <i>Fürst des Lebens</i>, starker Streiter, <i>hochgelobter Gottessohn!</i> Hebet dich des <i>Kreuzes Leiter</i> <i>auf den höchsten Ehrenthron?</i> Wird, was dich zuvor gebunden, nun dein Schmuck und Edelstein? Müssen deine Purpurwunden deiner Klarheit Strahlen sein?	4. Aria <i>Knieža žitia</i>, mocný bojovník, <i>nadovšetko milovaný Boží Syn!</i> Či povedie ťa z <i>kríža rebrík</i> <i>na najvyšší trón cti?</i> Bude to, čo ťa predtým pútalo tvojou ozdobou, drahokamom? Stanú sa napokon tvoje purpurové rany zdrojom žiarivých lúčov?
--	---

Štvrtá časť kantáty, ária, je uvedená tromi atribútmi, ktoré sa viažu na osobu Ježiša Krista: „Knieža žitia“, „mocný bojovník“ a „nadovšetko milovaný Boží Syn.“ Knieža žitia alebo „pôvodca života“ je atribút, ktorý vo svojej reči použil sv. Peter, ako to nachádzame v Skutkoch apoštolov: „...*Pôvodcu života* ste zabili. Boh ho však vzkriesil z mŕtvych a my sme toho svedkami.“ (Sk 3,15) Najdôležitejšou realitou osoby Ježiša Krista bola skutočnosť, že bol Mesiášom, Božím Synom: „Veľkňaz sa ho znova spýtal: Si ty Mesiáš, syn Požehnaného?“ (Mk 14,61)

Text árie ďalej uvádza tri vety vo forme otázok. Hoci ani na jednu z otázok nie je uvedená explicitná pozitívna odpoveď, poslucháč je k nej prirodzene pozvaný. V evanjeliu Veľkonočnej nedele, pre ktorú bola táto kantáta skomponovaná, je tiež vyslovená dôležitá otázka, ktorú povedal mládenec – anjel, oblečený do bieleho rúcha: „Hľadáte Ježiša Nazaretského, toho *ukrižovaného*? Niet ho tu – bol *vzkriesený*...“ (Mk 16,6) Vo forme otázky je kríž spájaný s rebríkom, ktorý je spojený s najvyšším trónom cti. Nachádzame tu alúziu na biblickú perikopu z knihy Genezis, v ktorej Jakub mal sen, kde „videl *rebrík postavený na zemi*, ktorého vrchol sa *dotýkal neba*.“ (Gn 28,12) O najvyššom tróne cti alebo slávy hovorí aj prorok Jeremiáš: „*Trón slávy*, vyvýšený od počiatku, je miesto našej svätyne.“ (Jer 17,12) Ária teda poukazuje na slávne víťazstvo kríža, cez ktoré Ježiš Kristus oslávil svojho Otca.

5. Recitativo: Tenor So stehe dann, du gottergebne Seele, mit Christo geistlich auf! Tritt an den neuen Lebenslauf! Auf! Von des totes Werken! Lass, dass dein Heiland in dir lebt, an deinem Leben merken! <i>Der Weinstock, der jetzt blüht, trägt keine tote Reben!</i> <i>Der Lebensbaum lässt seine Zweige leben!</i> Ein Christe fliehet ganz eilend von dem Grabe! <i>Er lässt den Stein,</i> er lässt das Tuch der Sünden dahinten <i>und will mit Christo lebend sein.</i>	5. Recitativ (tenor) <i>Povstaň Pánovi oddaná duša, s Kristom duchovne k výšinám!</i> Začni novú cestu života! Nahor! Preč od diel smrti! Nechaj, aby Spasiteľ v tebe prebýval, a dával sa poznať i v tvojom živote! <i>Vinič, ktorý kvitne!</i> <i>Nenesie mŕtve strapce!</i> <i>Strom života dáva svojím výhonkom život!</i> Kresťan uniká náhliac sa z hrobu! <i>Zanecháva za sebou kameň,</i> plachtu hriechov <i>a chce byť živý s Kristom.</i>
---	--

Evanjelium Veľkonočnej nedele sprítomňuje povzbudzujúce slová mládenca oblečeného v bielom odeve, ktorý povedal ženám prichádzajúcim na úsvite k hrobu: „Nefakajte sa! Hľadáte Ježiša Nazaretského, toho ukrižovaného? Niet ho tu — bol vzkriesený. Hľa, miesto, kde ho položili.“ (Mk 16,6) Tento povzbudivý spôsob reči približuje aj tenorový recitativ, ktorý zdôrazňuje potrebu začiatku nového života, oslobodeného od diel smrti: „Povstaň Pánovi... s Kristom... Začni novú cestu života! Nahor! Preč od diel smrti!“ Podobne aj sv. Pavol vo svojom liste vyzýva Efezanov, aby sa duchovne prebudili, aby „vstali z mŕtvych“ a žili v spojení s Kristom: „Veď všetko, čo je zjavné, je svetlo. Preto je povedané: *Prebud'sa, ty, čo spíš, a vstaň z mŕtvych a zažiari ti Kristus.*“ (Ef 5,14)

Vykročenie na „novú cestu života“ predpokladá oslobodenie sa od „diel smrti“ a upriamenie svojho pohľadu „nahor“, ako o tom hovorí sv. Pavol v Liste Kolosanom: „Ak ste teda boli *spolu s Kristom vzkriesení, hľadajte to, čo je hore*, kde Kristus sedí po pravici Boha.“ (Kol 3,1)

Autor textu recitativu požíva poslucháča, aby sa otvoril pre Záchrancu, aby nechal v sebe prebývať a pôsobiť Spasiteľa. O pôsobení Krista a jeho krvi sa v liste Hebrejom píše: „...krv Krista, ktorý mocou večného Ducha sám seba priniesol Bohu ako nepoškvrnenú obeť, očistí nám svedomie *od mŕtvych skutkov*, aby sme mohli slúžiť živému Bohu.“ (Heb 9,14)

Recitatív ďalej spomína dva výrazy, ktoré otvárajú viaceré biblické kontexty a konotácie. Sú nimi: „vinič“ a „strom“, prípadne „strom života.“ Keďže text recitatívu už naznačil vzájomný vzťah medzi Kristom Spasiteľom a dušou – človekom, v súvislosti s viničom sa spája vyjadrenie Ježiša, ktorý povedal: „Ja som vinič a vy ratolesti.“ (Jn 15,5) Recitatív poukazuje aj na ovocie tohto viniča: „Nenesie mŕtve strapce!“ Ježiš, ktorý je viničom a nemôže niesť „mŕtve strapce“, lebo „niet dobrého stromu, čo rodí zlé ovocie, a niet ani zlého stromu, čo rodí dobré ovocie. Každý strom možno poznať po jeho ovocí. Veď z tnie sa nenazbierajú figy ani hrozno z ostružín.“ (Lk 6,43-44)

Slovné spojenie „strom života“, ktoré je použité v recitatíve, nachádzame vo Svätom písme vo viacerých kontextoch. V knihe Genезis bol „strom života“ umiestnený v raji: „Potom Hospodin, Boh, povedal: Hľa, človek sa stal ako jeden z nás: Pozná dobro i zlo. Len aby teraz nesiahol rukou na *strom života*, nejedol z neho a nežil naveky!“ (Gen 3,22) V knihe Prísloví sa „strom života“ spája s múdrosťou: „[múdrost] je *stromom života* pre tých, čo sa ňou posilňujú, blažení sú tí, čo sa jej pridŕžajú.“ (Prís 3,18)

Úryvok z evanjelia Veľkonočnej nedele opisuje situáciu žien, ktoré pri príchode k Ježišovmu hrobu našli odvalený kameň a po tom, čo sa k nim prihovril mladík v bielom, utekali od hrobu: „Keď sa lepšie prizreli, videli, že kameň je už odvalený. Bol totiž veľmi veľký... Nato rýchlo *vybehli a utekali od hrobu*, pretože sa ich zmocnila úžasná hrôza a boli ako bez seba.“ (Mk 16,4.8) Obraz zanechania odvaleného kameňa a hrobu sa v recitatíve stáva obrazom zanechania hriechov. Kameň a hrob sú znakom smrti a text recitatívu je výzvou k tomu, aby sa kresťan chránil hriechu, ktorý vedie k smrti, lebo „jestvuje aj hriech, ktorý vedie k smrti.“ (1 Jn 5,16)

Recitatív napokon naznačuje, že ten, kto „*zanecháva za sebou kameň*“ a uniká pred hriechom, ten túži a „*chce byť živý s Kristom*.“ Je tu naznačený eschatologický rozmer trvalého života s Kristom vo večnosti, ktorý popisuje Zjavenie sv. apoštola Jána: „Videl som tróny. Na ne si sadli tí, čo dostali moc súdiť. Videl som aj duše tých,

čo boli stáť pre Ježišovo svedectvo a pre Božie slovo, aj tých, čo sa neklaňali šelme ani jej obrazu a neprijali znak na svoje čelo a na ruku. Ožili a kraľovali s Kristom tisíc rokov.“ (Zjv 20,4)

6. Aria (Tenor) Adam muss in uns verwesen, soll der <i>neue Mensch</i> genesen, der <i>nach Gott geschaffen ist</i> . Du musst <i>geistlich auferstehen</i> und aus Sündengräbern gehen, wenn du <i>Christi Gliedmaß bist</i> .	6. Aria Adam v nás sa musí premeniť v prach, ak sa má uzdraviť <i>nový človek</i> <i>stvorený na Boží obraz</i> . Musíš <i>duchovne vstať z mŕtvych</i> , a opustiť hroby hriechov, ak si <i>Krista súčasťou</i> .
--	---

Vyššie sme už spomenuli, že kantáta *Der Himmel Lacht! Die Erde jubilieret* (BWV 31) sa spievala počas Veľkonočnej nedele, na ktorej sa čítal aj úryvok z Prvého listu svätého apoštola Pavla Korintánom (1 Kor 5,6-8), v ktorom zaznieva výzva apoštola, aby sa kresťania stali „novým cestom“: „Vyčistite starý kvas, aby ste boli novým cestom“ (1 Kor 5,7). Hoci tenorová ária nehovorí o „novom ceste“, hovorí o novom človekovi, stvorenom na Boží obraz. Zreteľne tu nachádzame alúziu na úryvok z listu svätého apoštola Pavla, ktorý adresoval Efezanom: „...oblečte si nového človeka, stvoreného podľa Božieho obrazu v spravodlivosti a svätosti pravdy.“ (Ef 4,24)

Ária stavia do kontrastu Adama, ako prvého človeka, ktorý však zhrešil a má sa v nás „premeniť v prach“ a Krista, ktorý vstal z mŕtvych a obnovuje v nás Boží obraz, vložený do človeka Stvoriteľom. Apoštol Pavol vo svojom Prvom liste Korintánom nazýva Adama prvým človekom a Krista posledným Adamom: „Tak je to aj so zmŕtvychvstaním: čo sa seje porušené, vstáva neporušené... Tak je aj napísané: Prvý človek, Adam, stal sa živou bytosťou, posledný Adam oživujúcim Duchom.“ (1 Kor 15,42.45)

Ária tiež naznačuje tému, ktorá je veľmi blízka svätému Pavlovi v 12. kapitole jeho Prvého listu Korintánom: „Vy ste Kristovo telo a jednotlivo ste údy.“ (1 Kor 12,27) Byť „súčasťou“ Krista, znamená participovať na živote jeho Tajomného tela, ktorým je Cirkev. Kresťan sa stáva „súčasťou“ Krista pri svojom krste, kedy sa v ňom

obnovuje Boží obraz a tým „opúšťa hrob“ dedičného hriechu, ktorý zapríčinil Adam svojou neposlušnosťou voči Stvoriteľovi.

7. Recitativo (Sopran) Weil dann das Haupt sein Glied natürlich nach sich <i>zieht</i>, so kann mich nichts von Jesu scheiden. Muss ich <i>mit Christo leiden</i>, So werd ich auch nach dieser <i>Zeit</i> mit Christo wieder auferstehen zur Ehr und <i>Herrlichkeit</i> und <i>Gott in meinem Fleische sehen</i>.	7. Recitativ (Soprán) Keďže hlava prirodzene ovláda údy tela, <i>nič ma nemôže oddeliť od Ježiša.</i> Keď musím <i>s Kristom trpieť</i>, tak po čase s Kristom opäť povstanem <i>k sláve a nádhere</i> <i>a poznám Boha vo svojom tele.</i>
--	---

Sopránový recitativ tematicky nadväzuje na záverečnú tému predchádzajúcej tenorovej árie a na teológiu sv. Pavla, ktorú prezentuje v 12. kapitole Prvého listu Korintánom, kde - použijúc analógiu tela a údov - Pavol zdôrazňuje potrebu jednotlivých členov spoločenstva a dôležitosť ich vzájomnej jednoty: „Tak totiž ako je jedno telo a má mnoho údov, a všetky údy tela, hoci je ich mnoho, tvoria jedno telo, tak aj Kristus. Veď my všetci sme boli pokrstení jedným Duchom v jedno telo, či Židia alebo Gréci, či otroci alebo slobodní; a všetci sme boli napojení jedným Duchom. Lebo telo nie je jeden úd, ale mnoho údov... Boh usporiadal údy v tele, každý jeden z nich, tak, ako chcel. Keby však boli všetky údy jedným údom, kde by bolo telo? Takto je teda mnoho údov, a predsa jedno telo.“ (1 Kor 12,12-14. 18-20)

Tak ako telo nemôže žiť bez hlavy, podobne ani Cirkev, ktorá je Kristovým tajomným telom, nemôže žiť bez svojej hlavy, ktorou je Kristus. Recitativ to vyjadruje slovami: „nič ma nemôže oddeliť od Ježiša,“ ktoré sú akoby ozvenou Pavlových slov z listu Rimanom: „Kto nás odlúči od Kristovej lásky? Súženie alebo úzkosť, prenasledovanie alebo hlad, nahota, nebezpečenstvo alebo meč? Ako je napísané: Pre teba nás usmrcujú deň čo deň, pokladajú nás za ovce na zabitie. Toto všetko však víťazne prekonávame skrze toho, ktorý si nás zamiloval. Som totiž presvedčený, že ani smrť, ani život, ani anjeli, ani kniežatstvá, ani prítomné, ani budúce veci, ani mocnos-

ti, ani výška, ani hĺbka, ani nijaké iné stvorenie nebude nás môcť odlúčiť od Božej lásky, ktorá je v Ježišovi Kristovi, našom Pánovi.“ (Rim 8,35-39)

Druhá téma sopránového recitativu zdôrazňuje prepojenie medzi utrpením s Kristom a oslávením spolu s ním. Túto vzájomnú súvislosť nachádzame napríklad v Prvom liste apoštola Petra: „...radujte sa, keď máte účasť na *Kristových utrpeniach*, aby ste sa s plesaním radovali, aj keď sa zjaví jeho sláva.“ (1 Pt 4,13) Podobne o tejto účasti na Kristovom utrpení a jeho oslávení hovorí apoštol Pavol, keď kresťanov nazýva „dedičmi“ alebo „spoludedičmi“: „Ale ak sme deti, sme aj dedičia, Boží dedičia a Kristovi spoludedičia, aby sme, ak spolu [s ním] trpíme, boli spolu [s ním] aj oslávení.“ (Rim 8,17)

Recitativ končí vyznaním viery vo vzkriesenie tela a vo večný život s Bohom: „poznám Boha vo svojom tele.“ V tomto vyjadrení nachádzame alúziu na Jóbove slová: „Aj potom, keď moja koža bude takto zodratá, zo svojho tela uvidím Boha, svojimi očami ho pri sebe uvidím...“ (Job 19,26-27)

8. Aria (Sopran) <i>Letzte Stunde, brich herein, mir die Augen zuzudrücken! Lass mich Jesu Freudenschein und sein helles Licht erblicken, lass mich Engeln ähnlich sein! Letzte Stunde, brich herein!</i>	8. Ária (Soprán) <i>Príď, posledná hodina zatlačiť mi oči! Nechaj ma uzrieť Kristov jas radosti a jeho žiarivé svetlo, nech podobám sa anjelom! Príď, posledná hodina!</i>
---	--

Keď apoštol Ján vo svojom Prvom liste spomína „poslednú hodinu“, naznačuje, že jej bude predchádzať prítomnosť antikrista: „Deti, nastala *posledná hodina*. A ako ste počuli, že prichádza antikrist, tak sa teraz objavili mnohí antikristovia, z čoho poznávame, že je tu *posledná hodina*.“ (1 Jn 2,18) Pokojná a nádherná melódia sopránovej árie, ktorá je neustále sprevádzaná melódiou hoboja, pretvára túto apokalyptickú scénu – pre niekoho až strachom preplnenej poslednej hodiny - na radostné očakávanie Kristovho žiarivého svetla. Text árie vyjadruje túžobné volanie človeka po Kristovej radosti a je-

ho svetle: „Nechaj ma uzrieť Kristov jas radosti a jeho žiarivé svetlo,“ podobne ako prorok Izaiáš predpovedal príchod žiarivého svetla: „Lud, čo kráča vo tmách, uvidí veľké *svetlo*, nad tými, čo bývajú v krajine temnoty, *zažiarí svetlo*.“ (Iz 9,1)

Spev árie vyznieva ako meditácia o eschatologickom završení ľudského putovania, kedy sa oslávený človek bude podobať anjelom v nebi, kde sa už ľudia ani neženia ani nevydávajú: „Veď pri zmŕtvychvstaní sa ľudia ani neženia, ani nevydávajú, ale *sú ako anjeli v nebi*.“ (Mt 22,30)

9. Choral <i>So fahr ich hin zu Jesu Christ, mein' Arm tu ich ausstrecken; so schlaflich ein und ruhe fein, kein Mensch kann mich aufwecken, denn Jesus Christus, Gottes Sohn, der wird die Himmelstür aufthun, mich führn zum ew'gen Leben.</i>	9. Chorál <i>Odhádzam k Ježišovi Kristovi, vystieram k nemu ruku; zaspávam a spočiniem v pokoji, žiadny človek ma viac nemôže zobudiť, pretože Ježiš Kristus, Boží Syn, mi otvorí bránu nebeskú a privedie ma k životu večnému.</i>
---	--

V záverečnej časti úryvku z evanjelia, určeného k Božím službám na Veľkonočnú nedeľu, zazneli anjelove slová, ktoré boli adresované ženám pri Ježišovom hrobe: „Chodte a povedzte jeho učeníkom, aj Petrovi, že vás predchádza do Galiley. Tam ho uvidíte, ako vám povedal.“ (Mk 16,7) Úvodné slová záverečného chorálu, „odhádzam k Ježišovi Kristovi...“, vyznievajú ako odpoveď na anjelovu výzvu „chodte.“

V texte záverečného chorálu si môžeme všimnúť dve slovesá, „zaspávať“ a „zobudiť sa“, ktoré úzko súvisia s udalosťou vzkriesenia Lazára: „Toto [Ježiš] povedal a ešte dodal: Náš priateľ Lazár *zaspal*, no ja ho idem *zobudiť*.“ (Jn 11,11) Iba Ježiš Kristus, Boží Syn, mohol „zobudiť“ Lazára a on je jediný, kto privádza k večnému životu, ako to povedal vo svojej Veľkňazskej reči: „Keď to Ježiš povedal, zdvihol oči k nebu a hovoril: „Otče, prišla hodina; osláv svojho Syna, aby Syn oslávil teba. A ako si mu dal moc nad každým telom, tak nech *on dá večný život všetkým, ktorých si mu dal*. A večný život je v tom, aby poznali teba, jediného, pravého Boha i toho, ktorého si poslal, Ježiša Krista.“ (Jn 17,1-3)

Kantáta *Efreut euch, ihr Herzen* (BWV 66)

Kantáta *Efreut euch, ihr Herzen* (BWV 66) bola skomponovaná pre Veľkonočný pondelok, kedy sa počas evanjelických Božích služieb čítali texty zo Sk 10,34-43¹⁵ a Lk 24,13-35¹⁶. Táto kantáta pô-

¹⁵ Sk 10, 34-43: ³⁴ Peter sa teda ujal slova a povedal: Naozaj poznávam, že Boh nikoho neuprednostňuje, ³⁵ ale v každom národe mu je milý ten, kto sa ho bojí a koná spravodlivo. ³⁶ Synom Izraela poslal slovo, keď ohlasoval evanjelium o pokoji skrze Ježiša Krista, ktorý je Pánom všetkých. ³⁷ Vy viete, čo sa dialo po celom Judsku. Začalo sa to v Galilei po krste, ktorý hlásal Ján. ³⁸ Viete o Ježišovi z Nazareta, ako ho Boh pomazal Duchom Svätým a mocou, takže chodil, dobre robil a liečil všetkých diablom posadnutých, pretože Boh bol s ním. ³⁹ A my sme svedkami všetkého, čo konal na území Židov a v Jeruzaleme. No zavesili ho na drevo a zabili. ⁴⁰ Boh ho na tretí deň vzkriesil a umožnil mu zjavovať sa, ⁴¹ nie všetkému ľudu, ale svedkom, ktorých si Boh vopred vyvolil, teda nám, ktorí sme s ním spoločne jedli a pili po jeho zmŕtvychvstaní. ⁴² Prikázal nám, aby sme ohlasovali ľudu a dosvedčili, že on je Bohom určený sudca živých i mŕtvych. ⁴³ O ňom svedčia všetci proroci, že v jeho mene dosiahne odpustenie hriechov každý, kto v neho verí.

¹⁶ Lk 24,13-35: „¹³ V ten istý deň dvaja z nich išli do dediny zvanej Emauz, ktorá bola od Jeruzalema vzdialená na šesťdesiat stadií. ¹⁴ A rozprávali sa o všetkom, čo sa udialo. ¹⁵ Ako sa tak zhovárali a vzájomne uvažovali, priblížil sa k nim sám Ježiš a šiel s nimi. ¹⁶ Ich oči boli zastreté, aby ho nespoznali. ¹⁷ I spýtal sa ich: O čom sa takto idúcky rozprávate? Oni sa zronení zastavili a ¹⁸ jeden z nich, menom Kleofáš, mu povedal: Ty si vari jediný návštevník Jeruzalema, ktorý nevie, čo sa tam po tieto dni stalo! ¹⁹ On sa ich spýtal: A čo? Odpovedali mu: To, čo sa stalo s Ježišom Nazaretským, ktorý bol prorok, mocný v čine i v reči pred Bohom, aj pred všetkými ľuďmi. ²⁰ Ako ho veľkňazi a naši poprední muži dali odsúdiť na smrť a ukrižovali. ²¹ A my sme dúfali, že on vykúpi Izrael. Dnes je však už tretí deň, ako sa to všetko stalo. ²² Niektoré z našich žien nás aj vyľakali. Pred svitaním boli pri hrobe, ²³ a keď nenašli jeho telo, prišli a tvrdili, že sa im zjavili anjeli a tí im hovorili, že žije. ²⁴ Niektorí z našich išli k hrobu a zistili, že je to tak, ako povedali ženy. No jeho nevideli. ²⁵ Ježiš im povedal: Vy nechápaví a leniví srdcom uveriť všetko, čo hovorili proroci! ²⁶ Či nemusel Kristus toto všetko pretrpieť a tak vojsť do svojej slávy? ²⁷ A počnúc od Mojžiša a od všetkých prorokov, vykladal im, čo sa naňho vzťahovalo vo všetkých Písmach. ²⁸ Tak sa priblížili k dedine, do ktorej sa uberali, a on sa tváril, že ide ďalej. ²⁹ Ale oni naňho naliehali: Zostaň s nami, lebo sa zvečerieva a deň sa schýlil. Vošiel teda, aby zostal s nimi. ³⁰ Keď sedel s nimi pri stole, vzal chlieb, dobrorečil, lámal a podával im. ³¹ Vtom sa im otvorili oči a spoznali ho. Ale on im zmizol. ³² Tu si povedali: Či nehorelo naše srdce, keď sa s nami cestou rozprával a vysvetľoval nám Písma? ³³ A ešte v tú hodinu vstali a vrátili sa do Jeruzalema. Tam našli zhromaždených Jedenástich a ostatných, čo boli s nimi. ³⁴ Títo hovorili: Pán na-

vodne vychádzala zo sekulárnej kantáty *Der Himmel dacht auf Anhalts Ruhm und Glück* (BWV 66a), ktorú Bach skomponoval v roku 1718 z príležitosti narodením princa Leopolda z Anhalt-Cöthen. Autor textu kantáty je neznámy.

Prvé tri prevedenia kantáty *Efreut euch, ihr Herzen* (BWV 66) odznali v Lipsku: 10. apríla 1724, 26. marca 1731 a 11. apríla 1735.¹⁷

Podobne ako pri predchádzajúcej kantáte uvedieme jednotlivé časti kantáty s komentárom a s príslušnými biblickými východiskami.

1. Coro <i>Erfreut euch, ihr Herzen,</i> <i>entweicht, ihr Schmerzen,</i> <i>es lebet der Heiland und herrschet in euch.</i> Ihr könnet verjagen das Trauren, das Fürchten, das ängstliche Zagen, der Heiland erquicket sein geistliches Reich.	1. Zbor <i>Radujte sa srdcia,</i> <i>stráťte sa súženia,</i> veď <i>Spasiteľ žije</i> a vládne vám [vo vás]. Môžete tak <i>odohnať</i> žiaľ, strach i bázeň Spasiteľ kriesi svoju duchovnú ríšu.
---	--

Úvodný zbor začína brilantným a energickým nástupom orchestra, ktorý anticipuje slová sólistov a zboru: „Radujte sa srdcia, stráťte sa súženia, veď Spasiteľ žije...“ V zbore sa neustále prelína téma radosti zo vzkriesenia Spasiteľa s vedomím tých udalostí, ktoré predchádzali zmŕtvychvstanie: súženie, žiaľ a strach. Tieto témy nachádzame aj v pozadí udalosti putovania učeníkov, ktorí kráčali do Emauz, kedy sa k nim pridali Ježiš ako cudzinec a začal s nimi viesť dialóg. Biblický text Lk 24, 13-35, ktorý bol súčasťou Božích služieb počas Veľkonočného pondelka, odhaľuje situáciu učeníkov, ktorí boli zronení a beznádejní z Ježišovho utrpenia a jeho smrti: „I spýtal sa ich [Ježiš]: O čom sa takto idúcky rozprávate? Oni sa *zronení* zastavili... Ako ho [Ježiša] veľkňazi a naši poprední muži dali odsúdiť na smrť a ukrižovali. A my sme dúfali, že on vykúpi Izrael...“ (Lk 24, 17.20-21) Hoci učeníci neznámemu Pútnikovi hovorili o tom, že počuli o anjeloch pri hrobe, ktorí hovorili, že Ježiš žije,

ozaj vstal z mŕtvych a ukázal sa Šimonovi. ³⁵ Aj oni porozprávali, čo sa im cestou stalo a ako ho spoznali pri lámaní chleba.

¹⁷ Porov. <https://www.bach-cantatas.com/BWV66.htm>

predsa boli neschopní uveriť: „Pred svitaním [ženy] boli pri hrobe, a keď nenašli jeho telo, prišli a tvrdili, že sa im zjavili anjeli a tí im hovorili, že žije. Niektorí z našich išli k hrobu a zistili, že je to tak, ako povedali ženy. No jeho nevideli. Ježiš im povedal: Vy nechápaví a leniví srdcom uveriť všetko, čo hovorili proroci! (Lk 24,22-25)

Keď Ježiš začal učenikom vysvetľovať zmysel Písma, učenikom začali horieť srdcia, teda opäť sa v nich objavila nádej. Po tom, ako sa Ježiš dal spoznať učenikom pri lámaní chleba, učenici sa vrátili do Jeruzalema, podobne ako o návrate na Sion napísal prorok Izaiáš: „Vráť sa tí, ktorých vyslobodil Hospodin, s jasotom prídu na Sion. Večná *radosť* bude na ich tvárach, *veselosť* a jasot získajú a *pominie smútok a vzdychanie*.“ (Iz 35, 10) Téma radosti a zanechania žiaľu a strachu sú ústrednými motívmi zboru. K tejto téme radosti, respektíve nádeji a strachu sa autor ešte neskôr vráti v štvrtej a piatej časti kantáty.

Hoci úvodný zbor spomína žiaľ a strach, konečné a radostné posolstvo spočíva v istote, že Spasiteľ žije a vládne. Časté opakovanie slov: „*herrschet in euch*“ – „*vládne vo vás*“ v záverečnej časti zboru pripomína slová, ktoré „Hospodin povedal Jozuovi: *Neboj sa, ani sa nestrachuj*!“ (Joz 8,1)

2. Recitativo (Bass)

Es bricht das Grab und damit unsre Not,
der Mund verkündigt Gottes Taten;
der Heiland lebt, so ist in Not und Tod
den Gläubigen vollkommen wohl geraten.

2. Recitativ (bas)

Hrob mizne a s ním i naša bieda,
ústa zvestujú Božie skutky,
Spasiteľ žije, čo je v núdzi i vo smrti
dokonalou útechou veriacim.

V basovom recitatíve autor textu hovorí o zvestovaní Božích skutkov, podobne ako to vyslovil žalmista v 71. žalme: „*Moje ústa budú rozprávať o tvojej spravodlivosti, každý deň o твоjich spásnych skutkoch*, aj keď ich neviem spočítať.“ (Ž 71,15)

Druhou témou recitativu je útecha prameniaca zo života Spasiteľa. Túto radosť v srdciach zažili Emauzskí učenici vtedy, keď im Ježiš vysvetľoval Písma: „Tu si povedali: Či nehorelo naše srdce, keď sa s nami cestou rozprával a vysvetľoval nám Písma?“ (Lk 24,32)

3. Aria (Bass) Lasset dem Höchsten ein Danklied erschallen vor sein Erbarmen und ewige Treu. <i>Jesus</i> erscheint, uns <i>Friede</i> zu geben, <i>Jesus beruft uns</i> , mit ihm zu leben, <i>Täglich</i> wird seine <i>Barmherzigkeit</i> neu.	3. Ária (bas) Zaspievajte pieseň vďaka Najvyššiemu, za jeho <i>milosť</i> , neustálu <i>vernosť</i> . <i>Ježiš</i> sa zjavuje, prináša <i>pokoj</i> , <i>povoláva nás k sebe</i> , aby <i>sme s ním žili</i> , jeho <i>milosrdenstvo</i> sa obnovuje <i>každým dňom</i> .
---	---

Text basovej árie pozýva k oslave Najvyššieho. Motívom oslavnej piesne je Božia milosť a vernosť, ako to žalmista vyspieval v žalme 100: „Vstúpte do jeho brán s vďakou a s chválospevom do jeho nádvorí, ďakujte mu, dobrorečte jeho menu, lebo Hospodin je dobrý, jeho *milosť* trvá naveky a jeho *vernosť* z pokolenia na pokolenie!“ (Ž 100,4-5)

Ária pripomína zjavenia Ježiša apoštolom, keď im odovzdal svoj pokoj: „Večer, v ten istý prvý deň po sobote, keď boli učeníci zo strachu pred Židmi za zavretými dverami, prišiel Ježiš, stal si doprostred a povedal im: „Pokoj vám!“ Keď to povedal, ukázal im ruky a bok. Učeníci sa zaradovali, keď videli Pána. Ježiš im znova povedal: „Pokoj vám!“ (Jn 20,19-21) Ježiš však rozlišuje medzi pokojom, ktorý on dáva a medzi pokojom pochádzajúcim zo sveta: „Pokoj vám zanechávam, svoj pokoj vám dávam, ale ja vám ho dávam, nie ako svet dáva.“ (Jn 14,27)

Okrem odovzdania pokoja svojim apoštolom, Ježiš im zveruje poslanie, ktorému však predchádzalo povolanie. Ária poukazuje na dôležitý rozmer povolania, ku ktorému sú pozvaní všetci veriaci: aby *boli s ním*. Žiť spolu s Ježišom a byť s ním, je prvotným aspektom povolania, ako to uvádza evanjelista Marek: „Vtedy ustanovil Dvanástich, ktorých nazval apoštolmi, *aby boli s ním*...“ (Mk 3,14)

Záverečná časť árie opäť zdôrazňuje myšlienku Božieho milosrdenstva. Toto milosrdenstvo sa obnovuje každý deň, teda z pokolenia na pokolenie, ako to vo svojom chválospeve vyjadrila Mária: „...veľké veci mi urobil ten, ktorý je mocný, a sväté je jeho meno, a jeho *milosrdenstvo* je z *pokolenia na pokolenie* s tými, čo sa ho boja.“ (Lk 1, 49-50)

4. Recitativo (Dialogo) ed Arioso (Duetto)
Tenor, Alt

Hoffnung (*tenor*) - Bei Jesu Leben freudig sein
ist unsrer Brust ein heller Sonnenschein.
Mit Trost erfüllt auf seinen Heiland schauen
und *in sich selbst ein Himmelreich* erbauen,
ist wahrer Christen Eigentum.

Doch weil ich hier ein himmlisch Labsal habe,
so sucht mein Geist hier seine Lust und Ruh,
mein Heiland ruft mir kräftig zu:

„Mein *Grab* und *Sterben* bringt *euch Leben*,
mein Auferstehn ist euer Trost.“

Mein Mund will zwar ein Opfer geben,
mein Heiland, doch wie klein,
wie wenig, wie so gar geringe
wird es vor dir, o großer Sieger, sein,
wenn ich vor dich ein *Sieg-* und Danklied bringe.

{*Tenor, Alt*}

Hoffnung - *Mein Auge* sieht den Heiland
auf erweckt,

es hält ihn nicht der Tod in Banden.

Furcht - Kein Auge sieht den Heiland *auf-*
erweckt,

es hält ihn noch der *Tod in Banden*.

Tenor

Hoffnung - Wie, darf noch Furcht in einer
Brust entstehn?

Alt

Furcht - Läßt wohl das Grab die Toten aus?

Tenor

Hoffnung - Wenn Gott in einem Grabe liegt,
so halten Grab und Tod ihn nicht.

Alt

Furcht - Ach Gott! der du den *Tod besieget*,
dir weicht des Grabes Stein, das Siegel bricht,
ich glaube, aber hilf mir Schwachen,
du kannst mich stärker machen;
besiege mich und meinen Zweifelmüt,
der Gott, der Wunder tut,
hat meinen Geist durch Trostes Kraft gestärket,
dass er den *aufgestandnen* Jesum merket.

4. Recitativ (dialóg) a arioso (duet)
Tenor (nádej), alt (strach)

Nádej (*tenor*) - Radosť zo života s Kristom
je svetlým lúčom slnka v našich srdciach.

Útechy plný hľadiet na Spasiteľa,
budovať *v sebe kráľovstvo nebeské*,
to je majetok pravých kresťanov.

No účastný nebeskej hostiny,
hľadá môj duch i radosť a spočinutie,
tu Spasiteľ na mňa volá mocným hlasom:

„Môj *hrob* a *smrť* vám *prinášajú život*,
moje vzkriesenie je vašou útechou.“

Moje ústa Ti chcú priniesť obeť,
Spasiteľ, akou však nepatrnoú,
malou a úbohou
sa pred tebou bude zdať, ó veľký víťaz,
keď prednesiem svoju *vítaznú*, ďakovnú pieseň.

(*tenor, alt*)

Nádej - *Moje oči* videli Spasiteľa, ktorý *vstal*
z mŕtvych,

nie je viac spútaný v okovách smrti.

Strach - Nik nevidel Spasiteľa *vsťávať z*
mŕtvych,

smrť ho má stále *vo svojej moci*.

Tenor

Nádej - Snáď smie strach i naďalej dotýkať
sa srdca?

Alt

Strach - Vari hrob vydáva mŕtvych?

Tenor

Nádej - Ak v hrobe je Boh
hrob ani smrť ho nespútajú.

Alt

Strach - Ó, Bože, tak si predsa *porazil smrť*,
tebe *ustúpil náhrobný kameň*, zlomila sa pečať,
verím, no pomôž mi slabému,
len ty ma môžeš posilniť;
víťaz nado mnou i mojimi pochybnosťami;
Boh, ktorý robí zázraky,
posilnil moju dušu silou útechy,
že uvidí *vstať Ježiša z mŕtvych*.

Štvrtú časť kantáty si môžeme rozdeliť do troch častí. V prvej časti je tenorový recitativ, ktorý tlmočí slová nádeje, radosti a úte-

chy z Ježišovho zmŕtvychvstania. Úvodné slová recitatívu približujú obdobie života Cirkvi po Ježišom zmŕtvychvstaní: „Cirkev mala pokoj v celom Judsku, Galilei a Samárii. Vnútorne i navonok rástla, žila v bázni pred Pánom a povzbudzovaná Svätým Duchom vzrastala počtom.“ (Sk 9,31) Recitatív poukazuje na duchovný majetok kresťanov, ktorý nespočíva v hmotných statkoch, ale v budovaní Božieho kráľovstva. Toto kráľovstvo však nie je realitou, ktorá by bola vzdialená. Text recitatívu hovorí o budovaní Božieho kráľovstva „v sebe“, podobne ako Ježiš zdôrazňuje prítomnosť Božieho kráľovstva „medzi vami“: „Ani nepovedia: Hľa, tu je!, alebo: Tamto je! Lebo *Božie kráľovstvo je medzi vami.*“ (Lk 17,21)

Recitatív ďalej prechádza do priamej reči, akoby sa priamo Ježiš prihovárал poslucháčovi, podobne ako sa prihovárал Emauzským učeníkom a otváral im Božiu logiku postupovania, v ktorej Ježišova smrť vedie k životu a vzkriesenie k nádeji. Učeník na ceste do Emauz povedal Ježišovi: „Niektoré z našich žien nás aj vyľakali. Pred svitaním boli pri hrobe... Ježiš im povedal: Vy nechápaví a leniví srdcom uveriť všetko, čo hovorili proroci! ... Vtom sa im otvorili oči a spoznali ho. Ale on im zmizol... Títo hovorili: Pán naozaj vstal z mŕtvych a ukázal sa Šimonovi.“ (Lk 24,22.25.31.34) O vzťahu medzi Ježišovou smrťou a jeho životom v nás píše aj sv. Pavol vo svojom Druhom liste Korinťanom: „...stále nosíme na tele Ježišovo *zomieranie*, aby bol na našom tele zjavný aj *Ježišov život.*“ (2 Kor 4,10)

Po texte, ktorý autor recitatívu vkladá do Ježišových úst, nasleduje odpoveď človeka, ktorý túži vyspievať obetu chvály a vďaky za víťazstvo Spasiteľa, podobne ako to nachádzame v žalme 118: „Hlas plesania *nad záchrancom* znie v stanoch spravodlivých. Hospodino-va pravica mocne zasiahla.“ (Ž 118,15)

V druhej časti vstupujú do dialógu tenor s altom. Charakter hudby sa tu výrazne zmení a polyfonické vedenie dvoch hlasov symbolicky naznačuje protichodné konfrontačné postoje. Tieto hlasy reprezentujú dialóg medzi nádejou (tenor) a strachom (alt), ktoré v určitom zmysle odrážajú možné vnútorné pochody a postoje dvoch učeníkov kráčajúcich do Emauz. V prvej časti dialógu hlas nádeje a hlas strachu použí-

vajú väčšinu slov rovnakých, ibaže tam, kde tenorový hlas nádeje spieva „*Mein Auge sieht...*“, altový hlas strachu spieva „*Kein Auge sieht...*“ Podobne v druhej časti vety, kde nádej tvrdí: „es hält ihn *nicht* der Tod in Banden“, strach jej oponuje: „es hält ihn *noch* der Tod in Banden.“

Tenorový hlas nádeje tlmočí skúsenosť tých, ktorí Ježiša videli po zmŕtvychvstaní. Tematicky sa tak prepája na Petrovu reč zo Skutkov apoštolov (Sk 10,34-43), ktorá bola súčasťou liturgie slova na Veľkonočný pondelok. Výraznejšie tu rezonujú najmä 40. a 43. verš: „Boh ho na tretí deň vzkriesil a umožnil mu zjavovať sa... O ňom svedčia všetci proroci, že v jeho mene dosiahne odpustenie hriechov každý, kto v neho *verí*.“ (Sk 10,40.43) Tieto verše možno vnímať na pozadí slov, reprezentujúcich Nádej: „Moje oči videli Spasiteľa, ktorý vstal z mŕtvych.“ Slová Nádeje ďalej ohlasujú, že Spasiteľ „nie je viac spútaný v okovách smrti,“ podobne ako to vo forme otázky vyjadril svätý apoštol Pavol v Prvom liste Korinťanom: „Smrť, kde je tvoje víťazstvo? Smrť, kde je tvoj osten?“ (1 Kor 15,55)

V tretej časti dialógu medzi Nádejou a Strachom zaznejú dve otázky, ktoré zostanú bez explicitnej odpovede. Keď sa Nádej pýta, či sa môže strach aj naďalej dotýkať srdc, Strach odpovedá otázkou: „Vari hrob vydáva mŕtvych?“ Týmito slovami Strach oponuje Nádeji a naznačuje, že hrob je definitívnou realitou, z ktorej už niet návratu, veď hrob bol privalený kameňom a pri ňom bola postavená stáž, ako o tom hovorí evanjelista Matúš: „Tak odišli a zabezpečili *hrob: zapečatili kameň a postavili stráž*.“ (Mt 27,66)

V záverečnej časti dialógu Strach prijíma svedectvo Nádeje. Okrem svojej viery si však uvedomuje svoju slabosť a svoje pochybnosti: „verím, no pomôž mi slabému.“ Tieto slová sú parafrázou slov otca, ktorý prosíť Ježiša o uzdravenie svojho syna a – potom, čo mu Ježiš povedal, že všetko je možné tomu, kto verí – otec zvolal: „Verím, pomôž mojej neviere!“ (Mk 9,24)

Skutočnou posilou pre dušu je „Boh, ktorý robí zázraky.“ O Bohu, ktorý sa prejavuje obdivuhodným spôsobom, hovorí aj žalmista v 77. žalme: „Ty si *Boh, ktorý robí divy!* Svoju moc si dal poznať národom.“ (Ž 77,15)

5. Aria (Duetto): Alt, Tenor Furcht (<i>Alt</i>) Ich fürchte zwar des Grabes Finsternissen und klagete, mein Heil sei nun, entrissen. Hoffnung (<i>Tenor</i>) Ich fürchte nicht des Grabes Finsternissen und <i>hoffete</i> mein Heil sei nicht entrissen. Beide Nun ist mein <i>Herze voller Trost</i> , und wenn sich auch ein Feind erbost, will ich <i>in Gott zu siegen</i> wissen.	5. Aria (duet): alt, tenor Strach (<i>alt</i>) Ja báľ som sa temnoty hrobu a narietal, že mi bola vzatá spása. Nádej (<i>tenor</i>) Ja nebojím sa temnoty hrobu a <i>dúfam</i> , že moja spása mi nebude odopretá. Obaja Teraz je moje <i>srdce plné útechy</i> , a i keď sa nepriateľ rozhnevá, ja <i>budem triumfovať v Bohu</i> .
--	--

V predposlednej časti kantáty, v árii, sa opäť stretávajú v krátkom dialógu Strach (alt) s Nádejou (tenor). Na rozdiel od predchádzajúcej časti, prvým, kto vstupuje do dialógu je Strach. Protagonisti árie znovu používajú takmer tie isté slová, avšak tam, kde jeden používa pozitívne vyjadrenie, na tom mieste to druhý popiera.

V evanjeliu Veľkonočného pondelka je naznačená strata nádeje, ktorú cez rozhovor s Ježišom vyslovili učeníci: „A my sme *dúfali*, že on vykúpi Izrael. Dnes je však už tretí deň, ako sa to všetko stalo.“ (Lk 24, 21) Táto strata nádeje je v árii obnovená slovami: „*dúfam*, že moja spása mi nebude odopretá.“ Jediným prameňom skutočnej nádeje je samotný Boh, ako to vyspieval žalmista v 73. žalme: „Aj keď mi chradne telo i srdce, Boh mi naveky bude *skalou srdca* i údelom.“ (Ž 73, 26)

Ária je zakončená duetom, v ktorom sa obidva hlasy spájajú v presvedčení, že v Bohu môžu prekonať útoky nepriateľa. Tú istú nádej vo víťazstvo vyjadruje aj svätý Pavol vo svojich dvoch listoch Korinťanom: „Ale vďaka Bohu, ktorý nám *v Kristovi* vždy *dáva víťaziť* a na každom mieste skrze nás zjavuje vôňu svojho poznania“ (2 Kor 2,14); „No vďaka Bohu, *ktorý nám dáva víťazstvo* skrze nášho Pána Ježiša Krista!“ (1 Kor 15,57)

6. Choral Halleluja! Halleluja! Halleluja! Des solln wir alle <i>froh sein</i> , Christus will unser <i>Trost sein</i> . Kyrie eleis!	6. Chorál Aleluja! Aleluja! Aleluja! Všetci <i>sa radujeme</i> , pretože Kristus je našou útechou. Kyrie eleison!
--	--

Krátky chorál, ktorým sa uzatvára kantáta, začína zvolaním Aleluja, ktoré je zvolaním veľkonočného víťazstva *par excellence*.¹⁸ Chorál je výzvou k radosti, ktorej prameňom je zmŕtvychvstalý Kristus: „Keď to povedal, ukázal im ruky a bok. Učeníci sa *zaradovali*, keď videli Pána.“ (Jn 20,20) Chorál vyjadruje presvedčenie, že Kristus je útechou, podobne ako to vyjadril svätý Pavol v Druhom liste Korinťanom: „Veď ako vo veľkej miere prichádzajú na nás Kristove utrpenia, tak sa nám *skrze Krista v hojnej miere dostáva aj útechy*.“ (2 Kor 1,5) Chorál končí zvolaním Kyrie eleison, „ktorým veriaci volajú k Pánovi a prosia ho o milosrdenstvo.“¹⁹

Biblicko-teologickou analýzou textov dvoch Veľkonočných kantát, *Der Himmel lacht! die Erde jubilieret* (BWV 31) a *Efreut euch, ihr Herzen* (BWV 66) sme sa pokúsili hlbšie porozumieť súvislostiam medzi textom kantát a Svätým písmom. Analýza textov nás presvedčila, že autori textov kantát dobre poznali Písmo a boli schopní – cez texty kantát – komplementárne dopĺňať biblické poslanstvo, ktoré bolo ohlasované počas evanjelických Božích služieb. Hoci sme sa v našej štúdii osobitne nevenovali hudobnej analýze kantát, bolo by zaujímavé vnímať prepojenie medzi dôležitými teologickými výrazmi, ktoré boli použité v texte a medzi ich hudobným stvárnením. Bach majstrovsky dokázal hudobným stvárnením, ktoré malo často aj symbolicko-alegorický význam, prehĺbiť alebo zdôrazniť aj teologické poslanstvo svojich diel.

Prostredníctvom analýzy textov sme sa mohli presvedčiť, že biblické texty boli východiskom pre Bachove kantáty, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou hudobného dedičstva národov, a ktoré prekračujú hranice jednotlivých konfesíí. Bachove kantáty sú univerzálnym a všeobecne akceptovaným „jazykom“, ktorý v súčasnosti zaznieva na všetkých kontinentoch. Biblické poslanstvo, obsiahnuté v kantátach, sa tak ohlasuje vo všetkých národoch.

¹⁸ Porov. GELINEAU, J.: *Les chants de la Mess dans leur enracinement rituel*. Les Éditions du CERF : Paris, 2001, s. 55.

¹⁹ Všeobecné smernice Rímskeho misála, čl. 52. In: *Liturgia* 18 (2008) 197-298.

Bibliografia

- DUFKA, P.: *L'arte musicale come espressione e stimolo della fede. La Passione secondo Giovanni di J. S. Bach*. Trnava : Dobrá kniha, 2009.
- GELINEAU, J.: *Les chants de la Mess dans leur enracinement rituel*. Les Éditions du CERF : Paris, 2001.
- HALMO, J.: *Advent Insights in Bach's Cantatas*. In: *Worship* 64, 1990, s. 510-522.
- LEAVER, R. A.: „Johann Sebastian Bach and the Lutheran Understanding of Music.“ In: *Lutheran Quarterly*, vol. XVI, 2002, s. 21-47.
- LEAVER, R. A.: „The Liturgical Place and Homiletic Purpose of Bach's Cantatas.“ In: *Worship* 59, 1985, s. 194-202.
- LEAVER, R. A.: „Liturgical Music as Homily and Hermeneutis.“ In: LEAVER, R. A. – ZIMMERMANN, J. A. (eds.): *Liturgy and Music. Lifetime Learning*. Collegeville : The Liturgical Press, 1998, s. 340-359.
- MARISSSEN, M.: „Historically Informed Rendering of the Librettos from Bach's Church Cantatas.“ In: ZAGER, D. (ed.): *Music and Theology. Essays in Honor of Robin A. Leaver*. Lanham : The Scarecrow Press, 2007.
- MARISSSEN, M.: *On the Musically Theological in J. S. Bach's Church Cantatas*. In: *Lutheran Quarterly*, Vol. XVI, 2002, s. 48-64.
- MEYER, U.: *Biblical Quotation and Allusion in the Cantata Libretti of Johann Sebastian Bach*. Lanham : The Scarecrow Press, 1997.
- PELIKAN, J.: *Bach Among the Theologians*. Philadelphia : Fortress Press, 1986.
- PETZOLDT, M.: „Liturgy and Music in Leipzig's Main Churches.“ In: *Die Welt der Bach Kantaten*, ed. Christoph Wolff, vol. 3. Metzler/Bärenreiter : Stuttgart-Weimar-Kassel, 1999, s. 68-93.
- STILLER, G.: *Johann Sebastian Bach and Liturgical Life in Leipzig*. St. Louis : Concordia, 1984.
- Študijná biblia. Slovenský ekumenický preklad. Porta libri-Slovenská biblická spoločnosť : Banská Bystrica, 2015.
- Všeobecné smernice Rímskeho misála. In: *Liturgia* 18, 2008, s. 197-298.
- ZAVARSKÝ, E.: *Johann Sebastian Bach*. Praha : Supraphon, 1979.

Pavel Vilhan, Józef Kulisz SJ, Vlastimil Dufka SJ

Biblia je významným nástrojem dialogu

Editor: Jozef Kyselica SJ

Vedecká monografia

Prvé vydanie

Grafická úprava: Ivan Janák

Vydala Dobrá kniha
pre Teologickú fakultu Trnavskej univerzity
ako svoju 1 457. publikáciu, na Slovensku 1 229.

Dobrá kniha,
Štefánikova 44, P. O. Box 26
917 01 Trnava
tel.: 033/59 34 211
e-mail: dobrakniha@dobrakniha.sk
www.dobrakniha.sk

Strán 80 – AH 4,15

ISBN 978-80-8191-243-6

Biblia je Boží dar celému lidstvu, který svojou dialogickou charakteristikou má čo tlmočiť nielen kresťanom a židom, lebo im je Biblia najvlastnejšia, ale aj iným náboženstvám a lidstvu ako takému. V našej monografii predstavujeme tri štúdie, ktoré nám umožnia vidieť biblickú múdrosť, podnety a inšpirácie pre dialóg v troch oblastiach – ekumenickej, teologicko-kultúrnej a umeleckej.

ISBN 978-80-8191-243-6

*Priatel'ia
Aloisiana*